

"El comunisme, avui, és una ètica de la resistència"

Francisco Fernández Buey, catedràtic de Filosofia de la Universitat Pompeu Fabra, és un dels pocs intel·lectuals del nostre país que encara treballen des de les tesis del socialisme marxista.

RICARD CUGAT

"La caiguda del mur de Berlín i el final de l'experiència soviètica en certa forma és el final de la tercera guerra mundial."

Fernández Buey es mou en l'òrbita d'Iniciativa per Catalunya i Izquierda Unida –"a la meua manera, diu ell"– i alimenta el debat públic a través de les seves intervencions en la premsa diària i de l'impuls de la revista de pensament teòric *Mientras Tanto*.

—En un article recent vostè ha afirmat: "qualsevol dia de la pròxima dècada, a Rússia i aquí, ressuscitarà el comunisme marxista". Això és una boutade, una provocació o una predicció sobre bases científiques?

—És una *boutade*, que tampoc no és meua. Fa un parell d'anys hi havia un acudit del Màximo a *El País*, en el context d'aquest debat de l'esquerra, on es veia una imatge de la llibertat republicana i la llegenda: "resurrecció de l'esquerra qualsevol dia del segle XXI". És una *boutade*, però al mateix temps una reflexió que cal fer. Després de la caiguda del mur de Berlín i de l'experiència soviètica, quasi tot el pensament polític occidental ha pensat que el final d'aquella època era també el final d'un ideari. I jo no hi estic d'acord.

—El llibre de Fukuyama, *El final de la història*, s'ha presentat com el paradigma d'aquest pensament.

—Sí. L'any 89 Fukuyama diu que acabada l'experiència soviètica la democràcia liberal s'instaurarà triomfalment com a forma de govern a tot el món. Però en quatre anys hem viscut la resurrecció de conflictes molt greus a Europa, i limitacions greus de la democràcia fins i tot a països amb un caràcter democràtic que no es posava en dubte, com ara el nostre. Hi havia molta eufòria per la caiguda del comunisme i molt poca reflexió sobre la situació real en els països de la democràcia realment existent, que és una democràcia a mitges.

—A mitges o en crisi?

—Bé, en crisi, sí. Una crisi molt semblant a la dels anys vint i trenta. Hi ha un paral·lelisme amb la crisi que es dona a Europa després de la primera Guerra Mundial. La caiguda del mur de Berlín i el final de l'experiència soviètica en certa forma és el final de la tercera guerra mundial. Això ho va dir el president de la patronal alemanya dos mesos després de la caiguda del mur: els que vam perdre la Segona Guerra Mundial hem guanyat la tercera. Hem viscut

una llarga guerra freda en la qual la Unió Soviètica va sortir derrotada des del punt de vista tecnològic, econòmic, etc. Des de l'època de Reagan a la presidència fins al 89 hi ha una acceleració de la cursa armamentística per posar la Unió Soviètica en situació de fallida econòmica. I què ha passat després del 89? Ahir es donaven a conèixer les dades del Banc Mundial sobre la situació actual a Rússia: en els últims cinc anys hi ha hagut una pèrdua del 20% del PIB, una pèrdua quasi igual de la renda per càpita a l'antiga Unió Soviètica. I això provoca una reacció en la població, que no és exactament una nostàlgia pel vell PCUS; entre altres coses perquè l'actual partit comunista té a veure amb el PCUS el mateix que Ieltsin. Guennadi Ziugànov, secretari general del Partit Comunista, estava al mateix lloc que Ieltsin a la mateixa hora. Senzillament representen dues visions diferents dels ritmes que ha de seguir la recuperació econòmica, social i cultural de l'antiga URSS. L'occidentalisme precipitat de Ieltsin, molt empès pel capitalisme mundial i els Estats Units, ha resultat un fracàs que ja reconeix molta gent.

—*S'aprecia, però, una certa confusió a Rússia entre el nacionalisme feixista i el comunisme. Semblen forces aliades, o com a mínim coincidents en moltes coses.*

—És el que la premsa occidental ha denominat el nacional-bolxevisme. És un terme insultant per descriure un fenomen molt comprensible, que és la reacció d'una part de la població russa, molt crítica amb la situació actual, i que ha entrat en una oscil·lació entre Jirinovski i el nou partit comunista rus. Però ara fem un abstractió i oblidem-nos que parlem de Rússia. Mirem què hi ha sota les paraules comunisme i nacionalisme: hi ha uns sentiments molt arrellats en aquest moment a tot Europa, en relació amb les imposicions de la Unió Europea i del colonialisme cultural nord-americà. Això es troba igual a Finlàndia, als països nòrdics, a França, a Alemanya i aquí. I és natural que arrelhi més a Rússia, on hi ha una tradició antioccidentalista molt gran.

—*Potser és comprensible que la població russa tingui aquest doble sentiment. El que potser no ho és tant és que els antics buròcrates soviètics es refugiïn en un nacionalisme imperial i xenòfob per perpetuar-se en el poder...*

—És clar que sí. Però a Rússia, igual que aquí, hi ha nacionalismes i nacionalismes. És clar que el nacionalisme de Jirinovski és feixista. Però hi ha també una afirmació de la identitat del poble rus, un poble orgullós del seu passat recent, i que ha entrat en crisi. No necessàriament aquesta autoafirmació ha de conduir a Jironovski. Jo no crec que l'actual comunisme rus utilitzi el nacionalisme per retornar al poder. La millor anàlisi que s'ha fet fins ara, almenys que jo hagi llegit, és la del periodista francès

K.S. Karol en un llibre que han publicat fa uns mesos Pietro Ingrao i Rosana Rosanda, que es titula *Apuntamenti di Fin de Sécolo*. Karol hi analitza l'evolució de l'antiga URSS des del 89 fins ara. Ell diu una cosa molt raonable: l'antiga *nomenklatura*, després del 89, es fracciona extraordinàriament. En trobem a les màfies, al govern actual, al partit comunista, al grup de Jirinovski. Està atomitzada.

—*Es pot considerar comunista un partit que no preveu en el seu programa la propietat col·lectiva dels mitjans de producció ni el sistema de partit únic?*

—Pot ser comunista i no defensar el sistema de partit únic. Això del partit únic és una degeneració del comunisme marxista molt típicament russa. Per als marxistes de l'època de Marx això era impensable. El *Manifest Comunista* diu clarament que el socialisme és la conquesta de la democràcia. I això vol dir un parlament i pluralisme de partits. L'altra qüestió és la propietat dels mitjans de producció. Aquí hi ha una discussió que cal fer. Jo crec que Ziugànov i els altres dirigents comunistes russos són molt conscients del fracàs de la imposició bàrbara de la propietat estatal pertot arreu. En certa forma el comunisme està retornant a la vella idea de la socialdemocràcia, prèvia a la constitució dels partits comunistes. Ens trobem al final d'una paradoxa: l'eurocomunisme de Togliati i Berlinguer que va néixer a Europa Occidental finalment on tindrà més força serà a Rússia, a Polònia, a Hongria...

És comunista el programa del Partit Comunis-

"Jo crec que Ziugànov i els altres dirigents comunistes russos són molt conscients del fracàs de la imposició bàrbara de la propietat estatal pertot arreu. En certa forma el comunisme està retornant a la vella idea de la socialdemocràcia, prèvia a la constitució dels partits comunistes."

ta Francès?, i el de Refundacione Comunista?, i el del PCE? La resposta és no. Anguita ho va dir molt clar fa deu dies a la ràdio. Deia que ells són comunistes per afirmació d'uns principis, però que el seu era un programa democràtic radical. I és veritat. Són programes socialdemòcrates. Penso que les paraules socialisme i comunisme les hem d'utilitzar a partir d'ara indistintament. Hem de tornar a la situació d'abans de la gran divisió de l'esquerra en socialisme, comunisme i anarquisme.

—Llavors, què és pròpiament un programa comunista?

—Jo diria el següent: aprofundiment de les conquestes de la classe treballadora des de la Segona Guerra Mundial ençà; aprofundiment de la democràcia realment existent, que és encara una democràcia en construcció; socialització de determinats mitjans de producció; planificació global dels recursos mundials, no es pot deixar en mans del lliure mercat els grans problemes ecològics de la humanitat. El marc d'un programa comunista avui és bàsicament el manifest de Marx i Engels del 1848. La democràcia real continua sense fer, aquí i a Rússia.

El fracàs del socialisme ens permet comprovar que la planificació centralitzada a l'interior de cadascun dels països és molt i molt limitadora de les energies individuals de la persona. El comunisme de fi de segle ha de recuperar la idea d'una nova individualitat, de la diversitat cultural, sexual, etc. En aquest moment darrere l'afirmació del comunisme el que hi ha és sobretot una ètica de la resistència enfront del pensament i l'imperi únic.

—S'ha dit que assistim a un retorn del comunisme en determinades parts d'Europa. Ho pensa igual?

—No. Assistim a un retorn de l'orgull del comunisme com a resistència moral per part d'una gent que no va participar dels crims fets en nom del comunisme. Això ha passat també amb el liberalisme i el cristianisme. Dins d'aquests moviments sempre hi ha hagut dues forces oposades: els qui cometien els crims —pensem en la Inquisició o l'aniquilació dels partidaris de la Comuna de París— i els altres, els que no es van identificar amb aquells crims. Ho diré d'una altra manera: Per què s'ha demanat la dissolució del PCE com a penitència pels crims de l'URSS i a ningú se li ha passat pel cap demanar la de tots els partits democratacristians després del suport de la democràcia cristiana a Pinochet l'any 73? Per què ningú no ha demanat que es dissolgui la democràcia cristiana italiana pels seus vincles amb la màfia i la corrupció? Per què els cristians de base no es van donar de baixa del cristianisme quan Pinochet va prendre el poder a Xile en el seu nom?

—La crisi del concepte de Maastricht pot donar ales al comunisme d'Europa occidental?

—Jo crec que la crisi general que vivim refer-

marà els extrems de l'arc polític. Estic d'acord amb Norberto Bobio quan diu que la vella distinció entre dreta i esquerra encara és vigent, però pensem per un moment en els nois i noies de 16 a 22 anys: què vol dir per a ells dreta i esquerra? L'esquerra és la justificació del terrorisme d'estat, l'esquerra són els contractes-escobaries? és això? Caldrà elaborar molt acuradament programes alternatius, que no posin l'accent tant en l'afirmació ideològica com en la resolució concreta dels problemes dels ciutadans.

—Que opina del comunisme espanyol, representat per Julio Anguita i el PCE?

—Jo vaig ser militant del PSUC i el PCE des del 1963 fins al 77, un any abans de la legalització del partit. Després m'he mogut en els moviments socials i la creació intel·lectual. Durant un temps vaig pensar que el comunisme a Espanya no es podria recuperar per culpa de la fragmentació. Però l'any 90, quan gran part de la premsa va aclamar Nicolás Sartorius perquè havia proposat la dissolució del PCE, em vaig sentir molt a prop de Julio Anguita per raons fonamentalment morals. A mi, aquesta forma d'exigir la dissolució em recordava la Guàrdia Civil quan entrava a les manifestacions al crit de "Disuélvanse!", i això em fotia.

Dit això, crec que en aquest moment el PCE és una part molt petita del que representa Izquierda Unida. Falta passar de l'afirmació moral de l'orgull comunista a la concreció programàtica alternativa, i això difícilment es farà en l'actual Partit Comunista d'Espanya. Aquesta tasca correspon a multitud de grups de l'esquerra en aquest país.

—On són els nostres comunistes?

—Dins del PSUC, entre el 60 i el 80, hi vivien quatre ànimes: la comunista, la socialdemòcrata, la nacionalista i la demòcrata radical. La lluita contra Franco les unia, però després el partit es va fragmentar i cadascú se'n va anar amb la seva ànima. Dels vells comunistes en queden molt pocs. I el que sí que puc observar és un fenomen curiós: el sorgiment d'unes noves generacions de joves comunistes amb idees molt leninistes, molt ortodoxes en el sentit més pejoratiu del terme.

—Hi ha espai electoral, al nostre país, per a un partit comunista?

—En aquest moment i amb aquest nom, penso que no. A Catalunya hi ha un partit comunista, el PCC, que es presentava a les eleccions fins fa tres anys, amb uns resultats molt fluixos. I és natural. En canvi, crec que hi ha espai per a una formació política àmplia que, amb una inspiració comunista, tingui un programa roig, verd i violeta. Això ho saben molt bé la gent del PSUC, d'Iniciativa per Catalunya i del PCC. Nosaltres, des de *Mientras Tanto*, hem fet el que hem pogut per construir un pont entre IC i el sector dels ecologistes més preocupat pels problemes socials i econòmics. **Eduard Voltas**